

РУДИК ОЛЕКСАНДР,
ORCID ID: 0000-0003-3676-0688,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

**ПОДОЛАННЯ МІФІВ ОСВІТЯН
ЯК ОДНЕ ІЗ ЗАВДАНЬ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІВ ТА КЕРІВНИКІВ УСІХ ЛАНОК СИСТЕМИ ОСВІТИ**

Перш ніж змістовно міркувати про завдання неперервної освіти педагогів і освіти взагалі, потрібно попередньо розглянути й виправити те, що тривало, істотно й негативно впливає на якість освіти. І не лише у воєнний час.

Мета цього виступу – перелічити висловлювання-міфи про загальну освіту та вказати можливі шляхи подолання їхнього негативного впливу.

Ось які 10 висловлювань автор називає міфами освітян:

1. Головне в освіті – не заважати здобувачам освіти самостійно обрати свою освітню траєкторію узгоджено зі своїми вродженими здібностями.
2. У кожної людини є природне бажання до розумового розвитку. Досить лише створити умови для такого розвитку.
3. Заклади загальної середньої освіти дають чи повинні давати лише ті знання, уміння й навички (по-сучасному, компетентності), без яких неможливо обійтися у подальшому житті.
4. Академічна свобода (закладів загальної середньої освіти у тлумаченні чинних нормативних актів) дає можливість, змінюючи порядок і глибину вивчення окремих понять, оптимально пристосуватися до особливостей здобувачів освіти й отримати найвищі показники навчання.
5. Пандемія і війна породили нові проблеми процесу навчання, з якими раніше система освіти не стикалася.
6. Унаочнення завжди істотно підвищує ефективність сприйняття інформації.
7. Повноцінна дистанційна освіта виникла як відповідь на пандемію, а її ефективність істотно залежить від використання сучасних комунікаційних технологій.
8. Бажано, щоб навчання було максимально комфортним для учня.
9. Перехід до 11-річної шкільної освіти дозволив підняти рівень освіти на вищий рівень. Або щонайменше зберегти його.
10. Використання у навчальному процесі штучного інтелекту (ШІ) істотно підвищить рівень освіти. І якщо не можна зупинити процес використання учнями ШІ, то його потрібно очолити.

Міркування, які спростовують ці твердження або пояснюють, чому їх потрібно істотно переформулювати [1], автор подав на розсуд учасників регіональної та всеукраїнської конференцій. Отримав єдине зауваження: це суперечить чинним нормативним актам і панівним тенденціям в освіті. Аргументів щодо хибності міркувань – жодного. Він був приємно здивований тим, що й Генеральний директор Директорату шкільної освіти також погодився з цими міркуваннями. Та до практичних кроків справа не дійшла. Навіть до їх обговорення. Тому автор пропонує розпочати громадське обговорення можливих відповідей на хибність цих висловлювань, які явно чи неявно закладено у нормативні акти про освіту. І які потрібно долати, змінюючи:

- нормативні акти, в першу чергу щодо освітніх і навчальних програм та типових навчальних планів закладів загальної середньої освіти;
- підготовку й підвищення кваліфікації вчителів та керівників освітніх закладів відповідно;
- навчальний процес у всіх закладах загальної середньої освіти.

Щодо хибності положень 1-5 відповідь може бути спочатку переважно на рівні законодавчої ініціативи (пропозиції) та наказів МОН:

- для кожного загальноосвітнього предмету:
 - передбачити лише 2 рівні вивчення: загальноосвітній і поглиблений, причому поглиблений існує лише починаючи з 8 класу і за кількістю навчальних годин відрізняється від загальноосвітнього у 1,5–1,(6) разів;
 - навчальна програма для обох рівнів єдина з єдиним понятійним апаратом (включно з алгоритмами розв'язування завдань та способами їх оформлення) і передбачає синхронізоване для обох рівнів вивчення усіх тем в усіх закладах;
 - рівні вивчення відрізняються лише глибиною обґрунтування теорії, кількістю практичних завдань та кількістю міжпредметних і міжтематичних зв'язків у них. Наприклад:
 - для математики всі теореми формулюють, але деякі з них не доводять при загальноосвітньому рівні;
 - для природничих наук при загальноосвітньому рівні не проводять деякі експерименти й лабораторні роботи, які проводять при поглибленому;
 - для історії при загальноосвітньому рівні цитують не усі джерела, які цитують при поглибленому, але формулюють ті самі висновки тощо;
 - понятійний апарат шкільної програми достатній для отримання максимальної оцінки при проходженні ЗНО/НМТ.

Поняття профілю навчання визначати як набір предметів для поглибленого вивчення, а поняття академічної свободи закладу загальної середньої освіти звузити до повної свободи методики і форми навчання, а не змісту освіти;

- спеціальна освіта має відрізнятися лише тим, що навчальні години, призначені в ЗЗСО на поглиблення вивчення окремих предметів, призначено для спеціальних дисциплін, спрямованих на здобуття певної спеціальності.

Щодо хибності положень 5-7 є відповідь без зміни нормативної бази:

- на рівні загальноосвітнього закладу – створити передумови успішного навчання, роблячи наголос у базовій школі (5-6 класи), початковій школі й навіть у дошкільному закладі на розвитку пам'яті, мислення й мовлення.

Представники нового покоління не повинні бути людьми лише гаджетів. Вони повинні залишитися людьми слова, хай і на електронному носіїві. Висловлювання про вироблення мовленнєвих компетенцій виключно уроках мови чи літератури – міф. У кращому випадку таким чином виробляють компетентність щодо мовлення у загально побутовій сфері. І справа не лише в опануванні певною термінологією. Часто на уроках мови й літератури достатньо дотримуватися певних правил чи канонів викладу матеріалу (у підручнику чи у додаткових джерелах), відтворити вже наявний виклад, щоб отримати високу оцінку. А в царині природничо-математичних дисциплін, цінують уміння висловлювати щойно сформовану думку. Те, що називають ситуативним мовленням. Не часто учні сучасної української школи стикаються з таким завданням. І якщо таке трапляється, то найчастіше на уроках математики, фізики, хімії, інформатики. Більше того, вимоги щодо чіткості й стислості висловлювання на уроках природничо-математичних дисциплін саме такі, з якими свідомо чи несвідомо борються, намагаючись виробити компетенції у галузі красного письменства. Наприклад, учитель української мови може скаржитися батькам щодо твору їхньої дитини: «Тему розкрито, але слова..., як кліщами витягували». А це саме те, що потрібно вчителю математики. Більше того, пропуск одного слова на уроці літератури пройде непоміченим, а на уроці математики призведе до хибного висловлювання. Зверніться до учня (студента) з таким питанням: «На новорічній ялинці висять 5 червоних і 10 жовтих кульок. Скільки всього кульок висить на цій ялинці?» Почуєте відповідь: «П'ятнадцять». А правильна відповідь: «Не менше п'ятнадцяти». Зверніться до учня (студента) з таким питанням: «Які фізичні величини можна безпосередньо виміряти у ході фізичного експерименту?» Як правило, почуєте довгий перелік або повне мовчання. А правильна відповідь – коротка: «Переміщення й час». Крім проблем з мовленням маємо проблеми зі спроможністю зосереджувати увагу і пам'ятати, що було зроблено. Коли викладачів вишів запитують, який проміжок часу студенти спроможні зосереджувати увагу, замість сподіваного 30 років тому «15 хвилин» можемо зараз почути: «15 секунд». Це очевидний наслідок уникання завдань-багатоходівок. Як і своєчасного розвитку здатності концентрувати увагу. Задачі на визначення перетину, об'єднання, різниці й симетричної різниці скінчених множин можна сформулювати мовою 5-річної дитини. Деякі методисти дошкільної та початкової освіти знають про такі завдання. Але ні у навчальних програмах, ні на практиці навчальних закладів ми про таке не чуємо. Давні греки знали доволі простий спосіб розвивати пам'ять: наприкінці дня згадувати у хронологічному порядку про все, що з ними трапилося цього дня. З деталями. Прийом, досяжний у 5-річному віці. А Ви, Ваші діти чи онуки з таким стикалися у дошкільних закладах? Мабуть, ні. Все це зауваження неспеціаліста про втрачені можливості. Думаю, спеціалісти дошкільної та початкової освіти можуть істотно доповнити цей перелік. І у процесі перетворення навчальних програм, і у процесі підвищення кваліфікації вчителів. І вже зараз, негайно;

– на рівні педагогічних університетів та інститутів післядипломної освіти – у навчальному процесі відобразити перелічені проблеми, способи їх подолання, сприяти створенню відповідного навчально-методичного забезпечення з вільним доступом;

– на рівні закладів загальної середньої освіти – вчителям використовувати всі доступні засоби створення передумов успішного навчання, а керівництву закладу контролювати ефективність такої діяльності та створювати умови для відповідного підвищення кваліфікації вчителів у цьому напрямку.

Щодо хибності положення 8 відповідь може бути лише на рівні законодавчої ініціативи (пропозиції) та наказів МОН: підвищити вимоги до підручників:

– вимагати стислий логічно послідовний виклад навчального матеріалу, достатню для осмисленого опанування кількість практичних завдань відповідної складності з ефективними демонстраційними розв'язаннями;

– розділити підручник на 2 частини: виклад нового навчального матеріалу (те, що потрібно вчити і вміти використовувати) та збірку завдань для контролю набутих знань, умінь та навичок;

– обмежити виклад нового навчального матеріалу, наприклад, в середньому до 4 сторінок формату А5 разом з ілюстраціями при прийнятному розмірі шрифту для кожної вікової категорії;

– запровадити безоплатну громадську експертизу всіма охочими незалежно від освіти, посади й педагогічного досвіду;

– в обов'язки методичної комісії МОН (чи групи спеціалістів з іншою назвою) покласти гласне визначення слушності, тобто, обов'язковості врахування, зауваження експертів – і оплачених, і громадських;

– без врахування слушних зауважень оплачуваних експертів та громадської експертизи у електронному макеті навчально-методичного забезпечення не надавати гриф;

– в угодах з видавництвами зазначати, що при друкуванні навчально-методичного забезпечення без урахування слушних зауважень оплачуваних експертів і громадської експертизи, у тому числі після апробації, видавництво зобов'язане повернути всі кошти, перераховані за це навчально методичне забезпечення, а всю таку продукцію, у тому числі поширювану на комерційній основі, вилучити з обігу своїми силами. В цьому випадку наступні 3 роки не приймати на розгляд навчально-методичне забезпечення й відповідного автора навіть у спів-авторстві, й відповідного видавництва.

Щодо хибності положення 9 – бажано почати системний аналіз можливості повернення до 6-денного (для учнів) навчального тижня. З подальшим громадським обговоренням.

Щодо хибності положення 10 – остаточний підсумковий контроль зосереджувати навколо завдань на використання набутих знань, умінь та навичок з описом алгоритмів прийняття рішень. В ідеалі - відмова від тестових завдань і у школі, і при проходженні ЗНО/НМТ в умовах, що унеможливають використання штучного інтелекту та пошукових сервісів. Щонайменше у приміщенні, екранованому від доступу до мереж.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудик О. Б. Якість освіти і міфи освітян. Освітній фактор. 2023 № 4 (8). С. 19–23. <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Освітній-фактор-4-2023-64.pdf>